

از یاد نبریم که...

محمد ناظمی*

اشاره

عنوان اصلی نوشته‌ای که می‌خوانید، «آیین کلاس داری» بود که در دفتر مجله به «از یاد نبریم که...» تغییر داده شد. چرا؟ در واقع آنچه در این نوشتار آمده است، هیچ‌کدام مطلب تازه و ناگفته‌ای نیست که معلمان ما از آن بی‌خبر باشند، بلکه بسیاری از آن‌ها را در دوره‌ی تحصیل در مراکز تربیت معلم، دانشگاه تربیت معلم و یا دوره‌های آموزش ضمن خدمت، بارها خوانده و شنیده‌اند. با این حال، چه بسا معلمان عزیز، با گذشت زمان آن‌ها را از خاطر برده‌اند یا چنان درگیر کار روزمره‌ی معلمی شده‌اند که نیازی به آن‌ها احساس نکرده‌اند. اما تجربه‌ی معلمی نشان می‌دهد که هر کس باید هر از گاهی، بازگردد و نگاهی به آموخته‌های نظری خود در زمینه‌ی شغلی خویش بیندازد؛ مبادا آن‌ها را به کلی فراموش کند. با این توضیح و تشکر از نویسنده‌ی محترم مقاله، شما را به مطالعه‌ی آن دعوت می‌کنیم. رشد

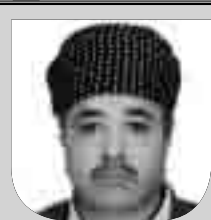
مقاله

برنده یا بازنده

در کلاس‌هایی که مقررات خشک حاکم است، هیچ رابطه‌ای میان معلم و دانش‌آموز نیست و دانش‌آموزان زود خسته می‌شوند. در کلاس‌هایی هم که معلم فقط از حربه‌ی مهر و محبت بیش از حد برای اداره‌ی کلاس استفاده می‌کند و به راحتی از خطا و اشتباه دانش‌آموز می‌گذرد، دانش‌آموز از معلم حساب نمی‌برد و کلاس درس به هرج و مرج و بی‌نظمی کشیده می‌شود؛ اما معلم‌هایی هستند که کلاس را با قاطعیت همراه با مهر و محبت اداره می‌کنند؛ چرا که قاطعیت بدون محبت، از معلم یک مستبد و زورگو می‌سازد و محبت بدون قاطعیت او، موجب می‌شود کسی به حرفش گوش ندهد؛ پس به ناچار باید در کار خویش تجدیدنظر کرد و در این اندیشه بود که چگونه می‌توان در اداره و مدیریت کلاس، بیش از پیش موفق بود.

نگفته‌های طلایی

۱. عدالت را در نگاه، گفتار و رفتار خود رعایت کنیم؛
۲. نسبت به دانش‌آموزان ملایم ولی نسبت به موضوع، سخت‌گیر باشیم؛
۳. با ایمانی قوی، ناممکن را برای دانش‌آموز ممکن سازیم (بدترین الفاظ این است که معلم به دانش‌آموز بگوید نمی‌توانی، نمی‌دانی و نمی‌شود)؛
۴. شهامت، شجاعت، جدیت، اراده و پشتکار را فراموش نکنیم؛
۵. به شناسایی ریشه‌ی بدرفتاری اولویت بدهیم، نه به خود بدرفتاری؛
۶. خلاق و مبتکر باشیم و استعدادهای نهفته‌ی دانش‌آموزان را بارور سازیم؛
۷. وقار، متانت، ادب و رفتار خدایسندانه و شایسته را زیور خویش سازیم؛
۸. لذت یادگیری و موفقیت را در دل دانش‌آموزان زنده کنیم؛

برهان عالی

(۱۳۸۸-۱۳۳۲)

دبیر معارف و الهیات اسلامی، اهل قلم، معلم شهید.

کردستان

وی علاوه بر تدریس در مدارس کردستان، یکی از ماموستاهای مطرح استان بود و امامت جمعه‌ی مسجد قبا در شهر سنندج را به عهده داشت. شهریور سال ۱۳۸۸ در منزل خود به دست افراد ناشناس به شهادت رسید. از آثار اوست: کتاب لب‌الاصول، کتاب شرح عربی و تصحیح المنطق المهدوی، و مقالاتی درباره‌ی پیامبر اعظم (ص) و نظام حکومتی و سیره‌ی عملی ایشان. همچنین مقالاتی درباره‌ی وحدت ملی و انسجام اسلامی دارد. روانش شاد.

۹. همواره خود و دانش آموزان - و دیگران - را ببخشیم؛
 ۱۰. اگر اشتباهی کردیم، حالت دفاعی و حق به جانب به خود نگیریم.

شیوه‌های نوین اداره‌ی کلاس

۱. ایجاد ارتباط

از رموز اداره‌ی کلاس این است که معلم بتواند با کلام بجا و خوش، با دانش آموزان پل عاطفی و ارتباطی به وجود آورد. ارتباط با دانش آموزان، نیاز به ظرافت، مهارت و بردباری دارد. به حرف‌های دانش آموزان خوب گوش بدهیم. بدانیم که بی‌توجهی و گوش ندادن به حرف‌های دانش آموزان، نشانه‌ی بی‌احترامی به آنان نیست. نیز بدانیم که سریع‌ترین راه برای این‌که دانش آموزی را به خشم آوریم، این است که به حرف‌هایش گوش ندهیم.

۲. توجه به کرامت و شخصیت دانش آموزان

وقتی معلمی به راحتی دانش آموزان را تمسخر و تحقیر می‌کند، در واقع عرصه را برای دانش آموزان دیگر باز می‌کند و آنان نیز به خود اجازه می‌دهند با نسبت دادن صفات زشت و اجتماعی ناپسند، هم‌کلاسی خود را مسخره کنند.

۳. داشتن نفوذ کلام

وقار، متانت، قاطعیت، جدیت و پرهیز از شوخی‌های سبک، نفوذ کلام معلم را بالا می‌برد؛ البته شوخی و لطیفه را، باید به مقتضای مسائل آموزشی، چاشنی آن کرد؛ پس به کار بستن سخنان سست و هرزه، از نفوذ کلام می‌کاهد و در اداره‌ی کلاس تأثیر نامطلوب بر جای می‌گذارد.

۴. صبوری و بردباری

بردباری، عزت و وقار می‌آورد؛ پوشاننده‌ی عیب است. معلم صبور، در کلاس، بهتر بر مشکلات چیره می‌شود؛ ولی معلم کم‌حوصله، مشکلات بر او چیره می‌شود و او را از پای درمی‌آورد. به فرموده‌ی حضرت علی (ع): انسان بردبار، محبوب خداست.

۵. محبت و مهربانی کردن

در اداره‌ی کلاس، می‌توان از اهرم مهر و محبت مدد جست. بزرگ‌ترین و نیرومندترین افراد را می‌توان با اهرم محبت، آرام و نرم کرد.

۶. بهره‌گیری از موعظه به جای نصیحت

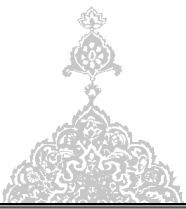
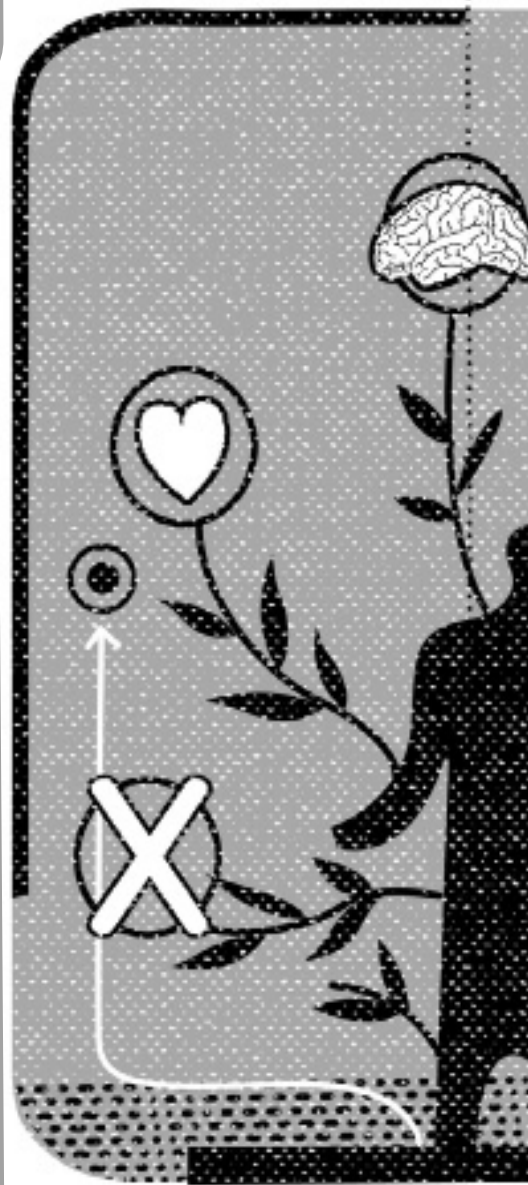
قرآن سراسر پر از موعظه است و با موعظه می‌توان بر قلب‌ها حاکم شد؛ مثلاً در موعظه به دانش آموز گفته می‌شود، راست بگو، زیرا در راستی آرامش است و در دروغ‌گویی دلهره و اضطراب.

۷. کنترل احساسات و هیجانات و پرهیز از بحث و مجادله

معلم موفق کسی است که در هنگام آموزش و تربیت، هیجانات و احساسات خود را تحت کنترل درآورد؛ در غیر این صورت، از تسلط او بر اداره‌ی کلاس کاسته می‌شود.

۸. پرهیز از تنبیه بدنی

با تنبیه بدنی، دانش آموز از معلم متنفر می‌شود، کم‌تر به حرفش گوش می‌دهد و کم‌کم اعتماد و اطمینان وی از معلم سلب می‌شود؛ در نتیجه در نظم و انضباط کلاس، خلل پدید می‌آید. تنبیه بدنی، استعدادها و درونی کودک را می‌کشد و از وقار و متانت معلم می‌کاهد.

حمید عیدی
(۱۳۰۲)

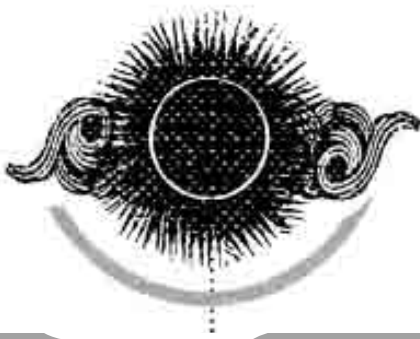
معلم، مدرس، مؤلف و مؤسس.
 لرستان

وی دارای مدرک دکترا و دانش‌آموخته‌ی رشته‌ی فقه و فلسفه است و تحصیلات حوزوی خود را نیز در حوزه‌ی علمیه‌ی خرم‌آباد انجام داده است. در تأسیس حوزه‌ی علمیه‌ی خرم‌آباد نیز فعال بوده است. از تالیفات اوست: نقد عقاید، فلسفه‌ی خواجه نصیرطوسی، یادگار عمر، و مجموعه مقالات.

تا نسوزد و بتوان از شیر آن آب برداشت.»

۱۶. محاسبه‌ی نفس

بهتر است هر شب قبل از خواب، با خود خلوت کنیم و به محاسبه‌ی نفس بپردازیم.

۹. استفاده از اهرم تشویق

دانش‌آموزان و تمام انسان‌ها، تشنه‌ی شناخته شدن و محبت هستند. باید نقاط قوت آنان را یافت و در موارد مقتضی، آنان را تشویق و تحسین نمود.

۱۰. استفاده از تربیت خاموش

با نگاه، می‌توان در شخصیت دانش‌آموزان نفوذ کرد. می‌توان با اسلحه‌ی نگاه صدا زد، پیشنهاد داد، تکریم کرد، آرامش داد و به پستی یا صفای روح دیگران پی برد و ناگفته‌ها و نادیده‌ها را به‌خوبی دید.

۱۱. تغافل و تأمل

معلم در بعضی موارد می‌تواند به عمد از بعضی مسائل تغافل و چشم‌پوشی کند. نکته‌ی دیگر، لزوم اندیشه و تأمل او در کارهاست؛ یعنی بهتر است معلم درباره‌ی هر کاری که می‌خواهد انجام دهد، نخست اندیشه کند و عواقب آن را بسنجد.

۱۲. بیان قصه

در دوره‌ی دبستان، قصه‌گویی نقش بسیار مهمی در اداره‌ی کلاس دارد و دانش‌آموزان را سرگرم می‌کند؛ علاوه بر این که آن‌ها از این طریق، اطلاعات و تجارب زیادی کسب می‌کنند، تخیل، تفکر و تمرکز حواس آنان تقویت می‌شود، با بسیاری از موضوعات مختلف اخلاقی و آموزنده آشنا می‌شوند و بیان تکلم و ذوق هنری آن‌ها تقویت می‌گردد؛ زیرا می‌تواند شنیده‌های خود را بیان کنند.

۱۳. انتخاب واژه‌ی مناسب

همیشه به‌جای واژه‌ی «چرا»، از واژه‌ی «چگونه» استفاده کنیم. به‌جای این که بگوییم: «چرا این کار را کردی؟» بگوییم: «چگونه شد که این کار را کردی؟» یا به‌جای واژه‌ی مشکل، از واژه‌ی مسئله استفاده کنیم و به‌جای این که بگوییم چرا این مشکل برایم پیش آمد، بگوییم ای خدای رحمان، من چگونه می‌توانم این مسئله را حل کنم؟

۱۴. دادن روحیه و ایجاد باور

سعی کنیم دانش‌آموزان را از شکست نترسانیم. به آنان امید بدهیم و برایشان شکست را تجربه و معنا کنیم. دست دانش‌آموزان را بگیریم و با دو بال قدرت‌مند باور و روحیه، آن‌ها را به پرواز درآوریم.

۱۵. افزایش معلومات

هر روز بر دانسته‌ها و معلومات خود بیفزاییم و به یاد داشته باشیم که «سماور همیشه باید از آب پر باشد»

۱۷. رعایت نظم

هم خود و هم دانش‌آموزان را به رعایت نظم عادت بدهیم و انضباط را، داشتن یک کلاس منظم در طول ساعت درسی بدانیم که در آن یادگیری مفید و مؤثر جریان دارد.

۱۸. توجه به خصوصیات فردی افراد

ویژگی‌های فردی تک تک دانش‌آموزان خود را بشناسیم تا بتوانیم برخوردی مناسب با هر کدام از آنان داشته باشیم!

۱۹. آراستگی ظاهر

در کار معلمی، توجه به آراستگی ظاهر بسیار مهم است و معلم همواره باید مرتب و تمیز باشد. حضرت علی (ع)، چه زیبا می‌فرماید: «جامه‌ی تمیز، غم و غصه را از دل انسان می‌برد.»

۲۰. اجرای نمایش عروسکی

اجرای نمایش عروسکی، در اداره‌ی کلاس، نقش بسیار زیادی دارد؛ زیرا در این روش، دانش‌آموزان به معلم نزدیک‌تر و صمیمی‌تر می‌شوند و در مجموع، این روش نسبت به روش‌های دیگر راس‌تر و بلیغ‌تر است. وسیله‌ای است که می‌توان با آن به درمان ناهنجاری‌ها، معضلات اخلاقی و رفتاری دانش‌آموزان پرداخت و قدرت بیان و قدرت خلاقیت و همکاری در گروه را تقویت کرد و در نتیجه، اعتماد به نفس را در آنان بالا برد و بسیاری از مسائل تربیتی را به گونه‌ی غیرمستقیم حل و فصل نمود. در این روش، معلم می‌تواند تدریس کند و حتی به دانش‌آموزان بگوید که هر کدام در خانه یک عروسک درست کنند و به مدرسه بیاورند و با آن، نمایش عروسکی اجرا کنند.

در پایان می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد

معلم می‌تواند با ارائه‌ی شیوه‌های جدید و با بیان حکایت‌ها، قصه‌های اخلاقی و آموزنده، ارائه‌ی سرگرمی‌ها و مطالب طنز و شاد و با اجرای نمایش عروسکی، دانش‌آموزان را جذب کند و کلاس را اداره نماید؛ طوری که حتی بعد از زنگ هم دانش‌آموزان تمایلی به رفتن نداشته باشند.

منابع در دفتر مجله موجود است.

* مدرسه‌ی صبرفی، خ جعفرآباد کرج

علی فروزان

(۱۳۸۷-۱۳۰۰)

مدیر، مؤسس و خیر، کرمانشاه

از معلمان برجسته‌ی کرمانشاه بود. در تأسیس مدرسه‌های دخترانه در کرمانشاه پیشگام و سال‌ها مدیر بزرگ‌ترین دبیرستان این شهر بود که اکنون جلال آل احمد نام دارد. مورد احترام عامه‌ی مردم کرمانشاه بود. قبل از فوت، منزل مسکونی خود را به آموزش و پرورش اهدا کرد.